

АВТОРСЬКЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 342.9:001.89:351.741(477)

Д.В. Смерницький,
кандидат юридичних наук

УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗАГАЛЬНИХ РЕФОРМ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

У статті розглянуто адміністративно-правове забезпечення наукової та науково-технічної діяльності, в тому числі проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Обґрунтовано, що до напрямів реформування системи МВС для належного забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України повинен входити і напрям удосконалення наукових досліджень та науково-технічних розробок за замовленнями практичних підрозділів ОВС. Спільними зусиллями науковців та фахівців підрозділів ОВС повинен створюватися науковий продукт, який забезпечить вирішення поставлених перед системою МВС завдань по боротьбі зі злочинністю.

Ключові слова: наукова діяльність, науково-технічна діяльність, науково-дослідна робота, дослідно-конструкторська робота.

В статье рассмотрено административно-правовое обеспечение научной и научно-технической деятельности, в том числе проведение научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ. Обосновано, что к направлениям реформирования системы МВД для надлежащего обеспечения защиты прав, свобод и законных интересов граждан Украины должно входить и направление совершенствования научных исследований и научно-технических разработок по заказам практических подразделений ОВД. Совместными усилиями ученых и специалистов подразделений ОВД должен создаваться научный продукт, который обеспечит решение поставленных перед системой МВД задач по борьбе с преступностью.

Ключевые слова: научная деятельность, научно-техническая деятельность, научно-исследовательская работа, опытно-конструкторская работа.

Paper considers legal and administrative support of the scientific and scientific-technical activities, including the scientific research and development works. It is substantiated that the directions of the reforming of the system of the Ministry of Interior for the ensuring of the

protection of rights, freedoms and legitimate interests of Ukrainian citizens must include an improvement of research and scientific and technical developments on the orders of practical OIA subdivisions. By joint efforts of scientists and OIA experts the scientific product that will provide the solution of the tasks of the Ministry of Interior in the fight against crime must be created.

Keywords: *scientific activity, scientific and technical activities, research work, experimental design work.*

Питання реформування системи МВС для належного забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, протидії злочинності, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки потребує як зміни структури органів внутрішніх справ, так і загальних підходів щодо виконання працівниками своїх службових обов'язків та вирішення ще цілої низки нагальних питань.

Однак, проводячи реформи в МВС, не слід забувати і про такий напрям, як удосконалення наукової та науково-технічної діяльності. Проведення актуальних досліджень за замовленнями практичних підрозділів дозволяє спільними зусиллями науковців та фахівців служб та підрозділів ОВС створювати науковий продукт, який сприяє вирішенню поставлених перед системою МВС завдань по боротьбі зі злочинністю.

Це безпосередньо стосується і проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт за технічним напрямом, за результатами яких створюються нові зразки засобів індивідуального захисту, активної оборони, спеціальних транспортних засобів, криміналістичної техніки тощо. Отже, проведення дослідження щодо удосконалення адміністративно-правового забезпечення науково-технічної діяльності є корисним та потребує всебічного вивчення.

Актуальність дослідження полягає в необхідності поліпшення нормативно-правової ситуації щодо адміністративно-правового забезпечення наукової та науково-технічної діяльності.

Питання вдосконалення адміністративно-правового забезпечення наукової та науково-технічної діяльності розглядалися в дослідженнях вітчизняних фахівців В.Б. Авер'янова, Ю.П. Битяка, Л.Р. Білої, І.П. Голосніченка, Н.І. Золотарьової, М.Ф. Стахурського, С.В. Ківалова та ін. Водночас, дослідження в цій сфері, враховуючи її актуальність, далеко себе не вичерпали та потребують подальшого системного наукового аналізу.

Метою цієї статті є отримання нових наукових знань у сфері адміністративно-правового забезпечення наукової та науково-технічної діяльності.

Наукова та науково-технічна діяльність є рушійною силою розвитку суспільства та його економічного благополуччя. Створені науковцями нові вироби, матеріали, речовини, методи виробництва безпосередньо впливають на розвиток відповідних галузей – промисловості, космічної галузі, медицини, галузі електронної техніки та зв'язку, сільського господарства тощо. Отже, очевидно, що чим результативніше здійснюється науково-технічна діяльність, тим стрімкіше розвивається держава.

Крім того, важливою складовою загальних прав людини є права громадян на свободу наукової творчості. Згідно зі ст. 3 Конституції України [1] права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Нагадаємо, що ст. 54 Конституція України гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.

Отже, вбачається доцільним розглянути питання адміністративно-правового забезпечення науково-технічної діяльності, в тому числі основних форм реалізації такої діяльності – науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи. Це питання також є актуальним ще тому, що в Україні наукова та науково-технічна діяльність переважно фінансується за рахунок Державного бюджету, тобто за рахунок платників податків. Чітке правове регулювання зазначеної сфери є основою раціонального використання коштів та отримання необхідних для суспільства результатів.

Згідно зі ст. 1 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” [2] основними формами науково-технічної діяльності є наукові дослідження, науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням наукових і науково-технічних знань до стадії практичного їх використання.

Міністерство внутрішніх справ України приймає активну участь у розвитку наукової та науково-технічної діяльності в нашій державі та опікується напрямом забезпечення прав і свобод громадян, боротьби зі злочинністю та створення засобів спеціальної техніки для практичних підрозділів правоохоронних органів. Створення науково-технічної продукції в МВС забезпечують науково-дослідні (далі – НДУ) та науково-виробничі установи (далі – НВУ) шляхом проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (далі – НД та ДКР), конструкторських розробок, створення методик, здійснення всебічних, науково обґрунтованих аналізів певної проблематики, що виникає в ході оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України. До НДУ та НВУ, що створюють об'єкти науково-технічної діяльності в системі МВС України, відносяться: Державний науково-дослідний інститут МВС України, Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України та Казенне науково-виробниче об'єднання “Форт”.

Проведення науково-дослідних робіт регламентується Державним стандартом України ДСТУ 3973-2000 “Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні положення” [3]. ДСТУ 3973-2000 установлює загальні правила виконання науково-дослідних робіт (НДР), у тому числі правила подання заявок на виконання НДР, розроблення технічного завдання на НДР та її складові частини, функції учасників НДР, зміст

етапів, їх виконання і приймання, реєстрації НДР та реалізації її результатів. Положення цього стандарту є обов'язковими для НДР, виконання яких повністю або частково фінансується з державного бюджету. Для НДР, які виконують за рахунок обігових або власних коштів установ, підприємств, організацій та інших суб'єктів господарської діяльності, положення стандарту є рекомендованими. Стандарт не поширюється на НДР, які виконуються в системі розроблення і поставлення на виробництво військової техніки [3].

Проведення дослідно-конструкторських робіт регламентується Державним стандартом України ДСТУ 3974-2000 "Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання дослідно-конструкторських робіт. Загальні положення" [4]. ДСТУ 3974-2000 встановлено загальні правила виконання дослідно-конструкторських та дослідно-технологічних робіт, у тому числі: правила подання заявок на виконання ДКР, розроблення технічного завдання (далі – ТЗ) на ДКР та її складові частини, зміст робіт на стадіях і етапах ДКР, функції її учасників, правила реєстрації ДКР та реалізації її результатів. Вимоги цього стандарту є обов'язковими для ДКР, виконання яких повністю або частково фінансується з державного бюджету. Для ДКР, які виконують за рахунок обігових або власних коштів установ підприємств, організацій та інших суб'єктів господарської діяльності положення стандарту є рекомендованими. Стандарт не поширюється на ДКР, які виконують у системі розроблення і поставлення на виробництво військової техніки [4]. Проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт регламентує ціла низка державних стандартів України, але наведені стандарти є основоположними в цій сфері.

З аналізу ДСТУ 3973-2000 [3] та ДСТУ 3974-2000 [4] можна зробити певні висновки. Так, Міністерство як центральний орган виконавчої влади, який фінансує проведення НДДКР, виступає в ролі державного чи головного замовника. Замовниками робіт щодо проведення НДДКР в системі органів внутрішніх справ виступають служби та підрозділи (департаменти) МВС.

Головними виконавцями чи виконавцями в системі МВС можуть виступати НДУ, НВУ, вищі навчальні заклади (далі – ВНЗ) та підприємства МВС.

У разі залучення до проведення НДДКР на договірних засадах виконавців складових частин, цю функцію здійснюють НДУ, ВНЗ та підприємства, як системи МВС так і іншого підпорядкування, які виконують частину НДДКР, обумовлену договірними документами.

Виробниками продукції по НДДКР можуть виступати підприємства як системи МВС, так і іншого підпорядкування, які виготовляють продукцію в рамках виконання НДДКР, або НДУ, НВУ та ВНЗ як системи МВС, так і іншого підпорядкування, якщо вони мають відповідну виробничу базу.

Впровадження результатів науково-технічної діяльності безпосередньо впливає на розвиток держави та визначає її місце у світовому рейтингу розвинених країн. Країни з високим ступенем розвитку технологій та виробництва забезпечують стабільне зростання своєї економіки та співпрацю на вигідних умовах з іншими розвиненими країнами. З розвитком держави пов'язаний і статок пересічних громадян, забезпечення їх соціальних потреб, конституційних прав. Отже, продуктивна

науково-технічна діяльність та впровадження результатів цієї діяльності в практичне життя суспільства безпосередньо впливає на заможність держави.

У стандартах визначено норму щодо реалізації НДР та ДКР, а ми ведемо мову про впровадження результатів наукових розробок.

Згідно зі Словником синонімів української мови С. Караванського термін “впроваджувати/упроваджувати” означає – (до хати) уводити, (у війну) втягати, затягати; (моду) запроваджувати, укорінювати, заводити. Термін “реалізувати” – (план) здійснювати, втілювати в життя; (товари) продавати [5].

Великий тлумачний словник української мови визначає термін “впроваджувати/упроваджувати” як: до чого, у що уводити когось куди-небудь; втягати у що-небудь; надавати певного стану; уводити що-небудь у дію, у практику. А термін “реалізувати”, “реалізовувати” як: здійснювати, робити реальним, втілювати що-небудь у життя; переводити на гроші, продавати [6].

Словник української мови трактує термін “упроваджувати” як: вводити, ввести, довести [7].

Отже, як ми бачимо з наведеного, терміни “реалізація” та “впровадження” досить близькі та можуть означати уводити (вводити) щось. Але, на нашу думку, термін “реалізація” визначає більш широкий спектр можливості застосовувати здобутки науково-технічної діяльності, як то оформлення охоронних документів на об’єкти інтелектуальної власності, представлення результатів на різних конференціях, симпозіумах, виставках тощо. А мова йде про процес введення в практичну діяльність людини, в господарську діяльність. Тому, враховуючи, що Великий тлумачний словник української мови визначає термін “впроваджувати/упроваджувати” як – уводити що-небудь у практику, на нашу думку, термін “впроваджувати” є більш конкретним ніж термін “реалізувати” та саме його необхідно застосовувати при встановленні норм стосовно результатів науково-технічної діяльності, зважаючи і на той факт, що термін “впроваджувати” став загальноживаним стосовно результатів науково-технічної діяльності.

Але такий чіткий термін, на наш погляд, може стосуватися переважно результатів науково-технічної діяльності, так як згідно з Законом України “Про наукову і науково-технічну діяльність” [2], як зазначалося вище, науково-технічна діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій, та її основними формами (видами) є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов’язані з доведенням наукових і науково-технічних знань до стадії практичного їх використання.

Що стосується наукової діяльності, яка визначена цим законом як інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань, основними формами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження, то слід зазначити, щодо визначення норм стосовно реалізації (впровадження) результатів наукової діяльності більш доречним є термін “реалізувати”, оскільки результати особливо фундаментальних досліджень не має змоги негайно впровадити в практичне життя чи господарську діяльність.

Згідно з Положенням про МВС України [8] Міністерство відповідно до покладених на нього завдань: визначає основні напрями розвитку науки і освіти з питань діяльності МВС України, бере участь у проведенні відповідних наукових, науково-дослідних, кримінологічних і соціологічних досліджень, а також у розробленні за їх результатами науково-практичних пропозицій, методичних рекомендацій; у межах компетенції здійснює управління навчальними закладами, що перебувають у сфері управління МВС України; організовує і координує роботу з упровадження в практику досягнень науки і передового досвіду, забезпечує розроблення нових видів озброєння, спеціальних, технічних і криміналістичних засобів для органів внутрішніх справ та внутрішніх військ МВС України; організовує у межах компетенції науково-методичне забезпечення судово-експертної діяльності.

З аналізу п. 4. пп. 47-50 та пп. 54 цього положення можна зробити висновок, що встановлені норми дозволяють ефективно управляти науковою діяльністю в системі МВС, а також впливати на формування науково-технічної політики держави. З метою вдосконалення науково-технічного забезпечення ОВС ми пропонуємо в Положенні про Міністерство внутрішніх справ України встановити норми стосовно забезпечення проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт відповідно до ДСТУ 3973-2000 [3] та ДСТУ 3974-2000 [4], інших нормативних документів у цій сфері. Також в Положенні необхідно визначити суб'єктів, які проводять науково-технічну діяльність та суб'єктів, які забезпечують впровадження результатів цієї діяльності в практичну роботу ОВС. Встановлення цих норм створить необхідні передумови для започаткування цілісної системи в ОВС з проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт та впровадження в практичну діяльність результатів наукових досліджень і науково-технічних розробок, забезпечить належний контроль за діяльністю в зазначеній сфері, усуне дублювання та марне витрачання матеріальних та людських ресурсів.

Основним відомчим нормативним документом щодо здійснення наукової та науково-технічної діяльності в МВС є Положення про організацію проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у системі МВС України [9]. Цей нормативний документ встановлює норми до порядку проведення НДДКР в органах внутрішніх справ. Однак, як свідчить його аналіз, він не цілком відповідає нормам, встановленим у ДСТУ 3973-2000 [3] та ДСТУ 3974-2000 [4]. Отже, на наш погляд, необхідно внести відповідні доповнення та зміни. Також варто в Положенні передбачити розділ щодо впровадження створених у процесі проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт експериментальних та дослідних зразків спеціальної техніки в діяльність служб та підрозділів органів внутрішніх справ, передбачивши механізм цього впровадження.

Наступним відомчим нормативним документом МВС у сфері наукової та науково-технічної діяльності є Положення про Наукову раду МВС України [10]. Згідно з п. 1.2. Положення Рада є колегіальним дорадчим органом Міністерства внутрішніх справ, що дозволяє обговорювати з залученням провідних науковців та фахівців практичних підрозділів нагальні питання, пов'язані з науково-технічною діяльністю в ОВС, та схвалені рішення виносити на розгляд та затвердження керівництва МВС.

Для більш ефективної діяльності у сфері науково-технічних розробок і досліджень ми пропонуємо залучати до роботи Наукової ради представників підприємств ОВС як основних виробників науково-технічної продукції, а також представників НДУ, ВНЗ та інших установ науково-технічної сфери, які не підпорядковуються МВС, але мають значний досвід у відповідному напрямі технічних досліджень. Також на засіданнях Ради доцільно розглядати питання впровадження науково-технічної продукції в роботу практичних підрозділів та оцінювати його результативність з відповідними висновками щодо поліпшення показників практичної роботи та відповідних побажань до розробників за результатами дослідної експлуатації.

Крім того, необхідно згадати про Концепцію реформування наукової та науково-технічної діяльності в системі правоохоронних органів [11] та Програму реформування наукової та науково-технічної діяльності в системі правоохоронних органів [12], яка була затверджена спільним наказом МВС, СБУ, Держкомкордону, Державної податкової адміністрації та Держмитслужбою. Концепція та Програма були створені з метою консолідації суб'єктів правоохоронної діяльності у сфері наукової і науково-технічної діяльності, підвищення ефективності такої діяльності та економії державних коштів. Але, на жаль, передбачені Концепцією та Програмою заходи не були виконані з різних причин. Отже, на наш погляд, необхідно було б розробити нові нормативні документи щодо співпраці правоохоронних органів у сфері науково-технічної діяльності та спільними зусиллями забезпечити належне наукове супроводження практичної роботи за напрямом боротьби зі злочинністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 13 грудня 1991 року № 1977-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 12. – Ст. 165.
3. Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні положення: Державний стандарт України ДСТУ 3973-2000.
4. Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання дослідно-конструкторських робіт. Загальні положення: Державний стандарт України ДСТУ 3974-2000.
5. Караванський Святослав. Словник синонімів української мови. – К. : Вид-во “Орії” при УКСП “Кобза”, 1993. – 472 с.
6. Великий тлумачний словник укр. мови. / Уклад і голов. ред. В.С. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2007. – 1736 с.
7. Словник української мови / Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко : в чотирьох томах. Т. 4. Р - Я. / НАН України. Ін-т української мови. – К. : Наук. думка, 1997. – 616 с.
8. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Указ Президента України від 6 квітня 2011 року № 383/2011.
9. Положення про організацію проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у системі МВС України : Наказ МВС України від 15 травня 2007 року № 154.
10. Положення про Наукову раду МВС України : Наказ МВС України від 15 травня 2007 року № 154.
11. Концепція реформування наукової та науково-технічної діяльності в системі правоохоронних органів : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2002 року № 649-р.
12. Програма реформування наукової та науково-технічної діяльності в системі правоохоронних органів : Наказ МВС, СБУ, Держкомкордону, Державної податкової адміністрації та Держмитслужби України від 28 лютого 2003 року № 185/78/122/102/138.

Отримано 13.03.2015.

Рецензент Марченко О.С., кандидат технічних наук